

INVENTARUL
național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial
(National Inventory of Active Intangible Cultural Heritage Elements)
- excerpt -

I. Domeniul:

- Tradiții și expresii orale, incluzând limba ca vector al patrimoniului cultural imaterial
- Practici sociale, ritualuri și evenimente festive
- Cunoștințe și practici referitoare la natură și univers

II. Elementul de patrimoniu cultural imaterial:

Pelerinajul de la Șumuleu Ciuc – The Withsunday Pilgrimage from Șumuleu Ciuc

Termen standard: Pelerinaj (de Rusalii)

Denumiri locale/regionale: Pelerinajul din sâmbăta Rusaliilor; Hramul de la Șumuleu Ciuc

Areal de manifestare:

Pelerinajul de la Șumuleu Ciuc (în maghiară Csiksomlyo) este un eveniment confesional (romano-catolic) de anvergură care se desfășoară în localitatea cu același nume, astăzi cartier al orașului Miercurea Ciuc din județul Harghita.

La Mănăstirea Franciscană din Șumuleu Ciuc și pe traseul marcat de capelele de cult din vecinătatea mănăstirii se adună, în primul rând, membrii comunităților romano-catolice din Transilvania și Moldova, dar și credincioși catolici de peste

hotare și persoane de alte confesiuni.

Gupurile de pelerini din România provin din localitățile rurale și urbane ale zonelor: Ciuc, Odorhei, Ghiorgheni, Mureș, Alba, Valea Târnavelor, Cașin, Valea Taslăului, Valea Trotușului și a Siretului, precum și din orașele Cluj-Napoca, Iași, Oradea, Deva, Botoșani, București, Craiova. Pelerinii din străinătate sunt grupați în funcție de țara de origine –

Ungaria, Slovacia, Germania, Brazilia, Australia – având ca element de coeziune socio-umană confesiunea catolică, cât și scopuri extra-religioase (turismul cultural și religios).

Descriere sumară:

Pelerinajul de la Șumuleu Ciuc este în primul rând un eveniment confesional, desfășurat timp de mai multe zile la Rusaliile catolice, fiind totodată și o manifestare ritualică, care îmbină elemente specifice religiei romano-catolice cu cele aparținând religiozității populare.

Pelerinajul are o istorie îndelungată fiind atestat în documente ecleziastice din anul 1442 (Privilegiul pelerinajului la sanctuar). Conform scrisorii pontificale a Papei Eugen al IV-lea și tradiției orale, pelerinajul de la Șumuleu Ciuc are o vechime anterioară consemnării sale documentare deoarece exista, în zona așezământului franciscan de la Șumuleu Ciuc, obiceiul „din vechime” ca poporul evlavios să se adune la sanctuarul dedicat Fecioarei.

Fundamentul teologic al pelerinajului de la Șumuleu Ciuc îl constituie cultul Fecioarei Maria. Persoanele care vin la Șumuleu Ciuc își exprimă recunoștința față de Fecioara Maria pentru ajutorul acordat, prin donații și plăcuțe

comemorative, rugându-o totodată să-i ocrotească de primejdiile vieții (*Maria advocata, Maria mediatrix*). Mesajul spiritualității creștine cuprins în cultul Fecioarei Maria se concretizează prin venerarea Maicii lui Dumnezeu, întruchipată de statuia Fecioarei Maria din biserica franciscană de la Șumuleu Ciuc. Această statuie, realizată în jurul anilor 1510-1515, are o valoare deosebită atât din punct de vedere artistic, cât și religios (este cea mai mare statuie de lemn a Fecioarei Maria, lucrată în stil gotic, din Europa). De-a lungul secolelor statuii i-au fost atribuite puteri miraculoase fiind considerată făcătoare de minuni; de ea se leagă de asemenea, diverse credințe și comportamente specifice religiozității populare

locale.

Drumul pelerinilor poate dura câteva ore sau mai multe zile, în funcție de locul de unde pleacă fiecare grup. Important este să ajungă la Șumuleu Ciuc în vremea Rusaliilor, considerând ca moment important al pelerinajului întâlnirea cu Duhul Sfânt, dătător de putere și sănătate care „*potrivit credinței, se manifestă într-un loc și timp special, în Soarele care răsare*”. Pentru a beneficia de aceste

daruri pelerinii trebuie să respecte timpul și spațiul sacru în care Sfântul Spirit se va manifesta.

Pe drumul spre Șumuleu Ciuc grupurile de pelerini se individualizează prin vestimentație (costume tradiționale), diverse însemne religioase (prapuri și steaguri bisericești), imnurile religioase pe care le interpretează în grup și unele cântări apocrif, neincluse în practica bisericească. În organizarea și coordonarea pelerinilor un rol de seamă revine

preoților, dar și unor personalități laice, respectate în comunități (profesori, învățători, lideri locali). Aceștia se îngrijesc de transmiterea și însușirea corectă a repertoriului de cântece, a vestimentației, de confecționarea însemnelor religioase specifice comunităților, de învățarea comportamentului adecvat, indiferent de vârsta și sexul pelerinilor. Având în vedere prestigiul pelerinajului de la Șumuleu Ciuc în conștiința fiecărui credincios pregătirile pentru acest eveniment încep cu mult timp înainte de data practicării lui (la Rusalii).

Ajunși la complexul monahal din Șumuleu Ciuc pelerinii se încadrează unui scenariu ritual riguros care impune parcurgerea mai multor secvențe ceremoniale. După întâmpinarea din fața catedralei pelerinii intră în biserică pentru rugăciuni la statuia Fecioarei Maria. Noaptea are loc *veghea nocturnă* sau *dormitul în sanctuar*, ca primă etapă a purificării. În sâmbăta Rusaliilor, dis de dimineață, credincioșii ies afară pentru a asista la *răsăritul Soarelui* (credințe precreștine legate de cultul Soarelui) pentru a dobândi putere și sănătate. Următoarea etapă o reprezintă urcușul spre cele patru capele aflate pe *Drumul Crucii* sau *Urcușul lui Iisus*. Majoritatea pelerinilor fac acest drum în condiții voit dificile - în genunchi și desculți. Pe traseu se fac popasuri la cele 14 cruci, simboluri ale opririlor lui Iisus pe dealul Golgotei, pentru rugăciuni și slujbe. După încheierea acestui urcuș dificil, pelerinii se adună în jurul altarului amenajat în aer liber, între munții Șumuleu Mic și Șumuleu Mare, unde se va oficia Sfânta Liturghie. Este momentul de apogeu al pelerinajului, de maximă concentrare sacră, pe care

credincioșii îl trăiesc cu emoție și evlavie creștină.

După această ultimă etapă pelerinii se odihnesc, mănâncă împreună, își împărtășesc reciproc diverse experiențe, deapănă legende și istorii locale despre pelerinaj, leagă noi prietenii și se bucură că au reușit să ajungă la Șumuleu Ciuc pentru a mulțumi Sfintei Fecioare. După 1990 pelerinajul de la Șumuleu Ciuc a devenit un important eveniment religios confesional, frecventat de zeci de mii de pelerini din Europa Centrală și de Est. Este, de asemenea, un bun prilej de dialog înteretic, interconfesional și de relevare a multiculturalității și diversității care caracterizează zona.

Practicanți:

La pelerinajul de la Șumuleu Ciuc participă, în primul rând, membrii comunităților romano-catolice - femei, bărbați și copii - dar și membri aparținând altor confesii, fără discriminare socială, politică, confesională sau culturală. În prezent, numărul participanților este între 100 - 150 000 de persoane; datorită publicității și mass-media, numărul acestora este în creștere.

Elementul de coeziune al grupurilor este credința în valorile creștine, în primul rând romano-catolice, și în cultul Fecioarei Maria. Oamenii cred că drumul spre Șumuleu Ciuc trebuie parcurs pe jos întrucât simbolizează via sacra sau drumul anevoios spre viața veșnică. În mod tradițional, grupurile de pelerini se constituiau după trei criterii: *confesiunea, apartenența locală la o comunitate și etnia*. Primul criteriu se reflectă în cunoașterea și respectarea comportamentului specific și mai ales, în performarea repertoriului tradițional, transmis din generație în generație: imnuri și cânturi religioase, rugăciuni vechi, cântări apocrife/populare, reprezentări dramatizate. Liderii grupurilor (preoți, cantori, conducătorii corurilor) veghează asupra transmiterii și păstrării neștirbite a tradiției, de la atitudinea pioasă și conduita adecvată, la intonarea corectă a pieselor muzicale, pe toată durata pelerinajului. Acestor elemente din patrimoniul spiritual al comunităților li se alătură și unele dramatizări/piese de teatru cu tematică religioasă datând din secolul al XVII-lea, cultivate de călugării franciscani cu o ireproșabilă conștiinciozitate. Acest bogat și complex repertoriu dramatic contribuie la educarea tineretului și la conservarea mesajelor simbolice originare ale pelerinajului.

Apartenența etnică și locală a grupurilor de pelerini este atent monitorizată de

liderii grupurilor prin impunerea costumelor tradiționale, arborarea însemnelor locale (drapele, prapuri, steaguri bisericești, pancarde inscripționate) și purtarea unor elemente vegetale cu valoare simbolică.

Categorie de vârstă:

Pelerinajul se poate practica de orice persoană, fără restricții de vârstă.

Sexul:

Fără discriminare de apartenență sexuală.

Categorie socio-profesională:

Diverse categorii socio-profesionale.

Naționalitatea:

În majoritate maghiari, români, dar și alte naționalități provenind din alte zone ale României sau din alte țări aparținând Europei Centrale și de Est.

Starea actuală a elementului:

În ultimele decenii, grupurilor de pelerini constituite pe criterii religioase, li s-au alăturat pelerini din alte țări, practicanți ai altor culte și numeroși turiști atrași de peisajul natural și valorile patrimoniului cultural local. După 1990 mediatizarea sistematică a pelerinajului de la Șumuleu Ciuc și cercetările sistematice ale etnologilor, antro-

pologilor și folcloriștilor maghiari și români au sporit prestigiul acestui eveniment, contribuind la promovarea valorii cultural-identitare a pelerinajului de la Șumuleu Ciuc, în context național și internațional.

Autoritatea eclezială superioară a Mănăstirii Franciscane din Șumuleu Ciuc, Oficiul provincial al Franciscanilor din Cluj-Napoca (Provincia Franciscană) împreună cu instituțiile culturale și reprezentanții cultului romano-catolic promovează valorile spirituale ale pelerinajului, contribuind la sensibilizarea și educarea credincioșilor față de preceptele teologiei și moralei creștine. Se încurajează dialogul și dezvoltarea armonioasă a relațiilor socio-umane.

Pelerinajul contribuie la dezvoltarea conștiinței identitar-culturale a comunităților de creștini romano-catolici prin reactivarea ciclică a memoriei confesionale și a istoriei locale. Se încurajează dezvoltarea armonioasă a relațiilor dintre oameni

de etnii și culturi diferite, în interiorul comunităților și în afara acestora. În general, grupurile de pelerini se constituie după locurile (satele, comunitățile) de origine, dar sunt într-un permanent dialog cu ceilalți participanți la pelerinaj. Ca fenomen socio-uman pelerinajul de la Șumuleu Ciuc creează un context propice dialogului intercultural între persoane provenind din areale geografice diferite; se contribuie astfel la promovarea liberului schimb de idei și a conceptului de cetățenie europeană. Prin cuvânt, comportament și limbaj muzical se transmit cunoștințe despre semnificația pelerinajului și funcțiile sale în contextual societății post-moderne, cultivându-se respectul reciproc și solidaritatea dintre oameni.

Valorile morale ale creștinismului – smerenia, generozitatea, onestitatea, iubirea aproapelui – dobândesc o nouă dimensiune în sufletele și mințile copiilor, a tinerilor și bătrânilor, redefinind locul fiecăruia în comunitate. Dimensiunea simbolică a actelor teologico-creștine și a vechilor practici magice populare – culesul plantelor miraculoase/de leac, așteptatul rasăritului de soare – savârșite pe toată durata pelerinajului au conferit un profil inconfundabil acestei manifestări între evenimentele similare din Europa. Numărul mare de participanți și diversitatea formelor de exprimare a trăirii religioase, apropie pelerinajul de la Șumuleu Ciuc de pelerinajul de la Lourdes-Franța sau Fatima-Portugalia. În România,

acesta este cel mai mare pelerinaj din ajunul Rusaliilor, cu o continuitate de sute de ani (din 1442); de asemenea, semnificația sa locală este importantă, fiind în același timp și unul dintre cele mai importante pelerinaje romano-catolice din Europa de Est, care concentrează și conservă pe lângă valorile creștine universale și elemente de identitate locală, confesională și culturală.

Măsuri de salvagardare/protejare:

1) Cadru legislativ

Prin Ordinul de Ministru nr. 2436/8.07.2008 se aprobă Programul național de salvagardare, protejare și punere în valoare a patrimoniului cultural imaterial, iar prin Ordinul de Ministru nr. 2491/27.11.2009, Regulamentul de acordare a titlului de Tezaur Uman Viu.

Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, subordonată Ministerului Culturii, a realizat primul volum al *Repertoriului Patrimoniului cultural imaterial din România*, publicat în ediție bilingvă,

română-franceză, în 2009, reeditat în 2012 și cuprinzând referiri la Pelerinajele religioase (vezi cap. *Sărbători, obiceiuri și ritualuri*).

Pelerinajul de la Șumuleu Ciuc este înscris în *Inventarul Național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial (National Inventory of Active Intangible Cultural Heritage Elements)* postat pe site-ul: www.centrul-cultura-traditionala.ro, accesându-se rubrica *Inventarul național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial*.

2. Contribuția instituțiilor

Conservarea și protejarea autenticității valorilor religioase și culturale ale Pelerinajului de la Șumuleu Ciuc este un obiectiv comun, urmărit sistematic, de Autoritatea eclezială superioară a Mănăstirii Franciscane din Șumuleu Ciuc, Oficiul Provincial al Franciscanilor din Cluj-Napoca (Provincia Franciscană Sfântul Petru), de instituțiile culturale locale și naționale, de cercetători etnografi și etnologi, de autoritățile administrative și de unitățile de învățământ superior. Aceste foruri realizează și susțin diverse proiecte de cercetare și promovare a elementului, punând accent pe cunoașterea și mediatizarea adevăratelor valori religioase și culturale, specifice pelerinajului de la Șumuleu Ciuc. În cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca studenții Facultății de etnologie, coordonați de reputați profesori universitari, au desfășurat cercetări pe teren pentru observarea pe viu a fenomenului și realizarea unor valoroase documentări foto-video. O altă direcție semnificativă pentru promovarea Pelerinajului de la Șumuleu Ciuc sunt studiile de antropologie creștină și reuniunile științifice dedicate acestei problematici organizate sub auspiciile bisericii romano-catolice, a centrelor culturale, universităților.

3. Contribuția comunităților și a indivizilor

Transmiterea cunoștințelor referitoare la acest element de patrimoniu cultural imaterial are la bază cadrele tradiționale ale învățării informale, în familie și comunitate, dar și cursurile organizate de autoritățile religioase locale pentru însușirea repertoriilor de imnuri și cântece religioase specifice pelerinajului.

4. Contribuția organizațiilor nonguvernamentale

Membrii acestor organizații colaborează cu experții în cadrul cercetărilor de teren, facilitând culegerea, notarea și înregistrarea informației.

De asemenea, ei participă la reuniunile organizate de autoritățile culturale zonale,

cu scopul de a identifica principalele probleme cu care se confruntă viabilitatea elementului.

Promovarea și consolidarea elementului este asigurată pe plan local sau regional, de organizarea diverselor reuniuni cu locuitorii din zonele învecinate, prin dezvoltarea unor teme de interes general și participarea la culegerea de informații.

Colectarea datelor, implicarea comunităților și consimțământul:

La pregătirea nominalizării, specialiștii (conf.univ.dr. Paulina Popoiu, dr. Doina Ișfănoni) Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”, reprezentanții Ministerului Culturii (Csilla Heghedus) și ai Comisiei naționale pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial au colaborat cu reprezentanții Autorității ecleziastice superioare a Mănăstirii Franciscane din Șumuleu Ciuc, Oficiul Provincial al Franciscanilor din Cluj-Napoca, cu profesori de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, experți și operatori culturali de la Centrul Județean Harghita, Primăria municipiului Miercurea Ciuc și Consiliul Județean Harghita, de la primăriile și parohiile comunităților romano-catolice implicate în practicarea pelerinajului și de la Asociația etnografică Kriza Janos din Cluj-Napoca. Informațiile, materiale și documentele auxiliare necesare pregătirii nominalizării (fotografii, înregistrări video) furnizate de aceste foruri au fost de un real ajutor. Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, structură care în prezent funcționează în cadrul Institutului Național al Patrimoniului, a furnizat spațiu pe web pentru postarea pelerinajului de la Șumuleu Ciuc în *Inventarul național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial*. Reprezentanții comunităților au susținut nominalizarea, sprijinind documentarea elementului.

Autoritățile publice, primăriile, parohiile localităților implicate în pelerinaj și asociațiile, au fost de acord cu nominalizarea elementului și au semnat acordurile oficiale.

Observații:

Dosarul de candidatură pentru *Lista reprezentativă a elementelor de patrimoniu cultural imaterial al umanității*, ***Pelerinajul de la Șumuleu Ciuc***, este înscris de România la UNESCO pentru sesiunea 2015.

Completat:

Numele și prenumele: 1. Conf.univ.dr. Paulina Popoiu, director general, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București;
2. Dr.Doina Ișfănoni, cercetător științific gr.I, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București.

Data: 23 iulie 2014

Bibliografie de bază pentru redactarea textului: *Pelerinajul/ Hramul de la Șumuleu Ciuc* (Studiu de specialitate. Redactat de prof. dr.docent Táncczos Vilmos, UBB, Facultatea de Etnografie Maghiară și Antropologie, Cluj-Napoca; (manuscris); Táncczos Vilmos: *Istoria locului sfânt de la Șumuleu Ciuc. Sfântu Gheorghe*, Ed. Európai Idő, 1990; Táncczos Vilmos: *Religious Festival at Csíksomlyó. Catharsis of a Ritual Drama*, în: *Render. Anthology of Korunk*. 1. 1996; Táncczos Vilmos: *Date referitoare la cunoașterea tradițiilor specifice locului sfânt de la Șumuleu Ciuc*, în: S. Lackovits Emőke (szerk.): *Religiozitate populară în Bazinul Carpatic I*. Veszprém, 1991.

